

Urszula Markiewicz

Źródła archiwalne dotyczące Chojny do 1945 roku w zasobie Archiwum Państwowego w Szczecinie

Rocznik Chojeński 3, 295-298

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Urszula Markiewicz

Szczecin

ŹRÓDŁA ARCHIWALNE DOTYCZĄCE CHOJNY DO 1945 ROKU W ZASOBIE ARCHIWUM PAŃSTWOWEGO W SZCZECINIE

Badania źródłowe, dotyczące historii Chojny sprzed 1945 roku, stanowią pewne utrudnienie ze względu na fragmentaryczny stan zachowania archiwaliów. Stan ten spowodowany jest stratami wojennymi z okresu II wojny światowej, a przede wszystkim utratą w niewyjaśnionych okolicznościach archiwum miejskiego¹. Ocalałe materiały przechowywane są w Brandenburgisches Landeshauptarchiv Potsdam, Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz Berlin-Dahlem oraz w niewielkim zakresie w Archiwum Państwowym w Szczecinie.

Szczecińska placówka archiwalna, działająca do 1945 roku, ze względu na pertynencję terytorialną nie była właściwą dla gromadzenia i przechowywania dokumentacji archiwalnej, dotyczącej omawianego miasta, które znajdowało się na terytorium Brandenburgii, posiadającej własne archiwum prowincjonalne².

¹ E. Syska, *Dokumenty Gorzowa Wielkopolskiego (Landsbergu) z lat 1257–1373*, Gorzów Wielkopolski-Poznań 2006, s. 7.

² *Podziały administracyjne Pomorza Zachodniego w latach 1800–1970*, red. T. Białecki, Szczecin 1970, s. 3–10. Do 1945 roku właściwym archiwum dla Brandenburgii była placówka w Berlinie. Więcej zob. L. Turek-Kwiatkowska, *Z dziejów służby archiwalnej*, Warszawa 1968, s. 53.

Po ukonstytuowaniu się władz polskich na Pomorzu Zachodnim i dokonaniu w 1945 roku nowego podziału administracyjnego Chojna weszła w skład województwa szczecińskiego³. Tym samym miasto weszło w obszar działania utworzonego 1 sierpnia 1945 roku polskiego Archiwum Państwowego w Szczecinie. Polscy archiwiści, zabezpieczając ocalałe po wojnie materiały archiwalne, nie odnaleźli archiwum miejskiego Chojny, a jedynie księgi metrykalne miejscowej parafii.

W zasobie Archiwum Państwowego w Szczecinie akta wytworzone do 1945 roku, dotyczące tego miasta, znajdują się w kilku zespołach:

- 65/44 Zbiór ewangelickich ksiąg metrykalnych z Pomorza i Nowej Marchii;
- 65/73 Naczelne Prezydium Prowincji Pomorskiej w Szczecinie;
- 65/92 Rejencja Szczecińska, Wydział Prezydialny;
- 65/310 Niemiecki Związek Pracowników Gazowni i Wodociągów;
- 65/1599 Urząd Katastralny w Chojnie.

Najcenniejszym materiałem dotyczącym Chojny, przechowywanym w archiwum, są księgi metrykalne ewangelickiej parafii. Znajdują się one w Zbiorze ewangelickich ksiąg metrykalnych z Pomorza i Nowej Marchii. Jest to zbiór 15 ksiąg, które dotyczą kolejno:

- Sygn. 173, wpisy dotyczące chrztów i zgonów z lat 1581–1600. Dodatkowo zawiera kalendarz świąt i niedziel ze statystyką komunikujących. Jest to najstarsza zachowana księga metrykalna w zasobie szczecińskiego archiwum.

- Sygn. 174, wpisy dotyczące chrztów, zgonów i zawartych związków małżeńskich z lat 1600–1631. Dodatkowo zawiera kalendarz świąt i niedziel ze statystyką komunikujących.

- Sygn. 175, wpisy dotyczące chrztów, zgonów i zawartych związków małżeńskich z lat 1631–1669. Dodatkowo załączony wycinek z *Königsberger Zeitung* z 1881 roku, zawierający kalendarium wydarzeń z historii tego miasta w XVI i XVII wieku.

- Sygn. 176, wpisy dotyczące chrztów, zgonów i zawartych związków małżeńskich z lat 1670–1712. Dodatkowo załączony wycinek z *Königsberger Zeitung* z 1881 roku. Jest to artykuł pt. *Aus den alten Rathsprotokollen der Stadt Königsberg*, zawierający wypisy z ksiąg rady miejskiej z lat 1680–1685 oraz historię miasta w XVII i XVIII wieku, sporządzone na podstawie kroniki Kehrberga⁴.

³ Podziały administracyjne..., s. 126; Pomorze Zachodnie w sześćdziesięcioleciu (1945–2005). Społeczeństwo – władza – gospodarka - kultura, red. K. Kozłowski, Szczecin 2007, s. 24–32.

⁴ Egzemplarz jego kroniki znajduje się z zbiorze bibliotecznym Archiwum Państwowego w Szczecinie. A. Kehrberg, *Erleuteter Historiach-Chronologischer Abriß, der Stadt Königsberg In der Neu-Marck...*, Berlin 1724, sygn. I/679.

Ponadto zawiera statystykę komunikujących wg niedziel roku kościelnego.

- Sygn. 177, wpisy dotyczące chrztów, zgonów i zawartych związków małżeńskich z lat 1713–1750. Dodatkowo zawiera wycinek z *Königsberger Zeitung* z 1881 roku. Jest to artykuł pt. *Aus Königsbergs Vergangenheit*, dotyczący historii miasta w XVII i XVIII wieku.

- Sygn. 178, wpisy dotyczące chrztów, zgonów i zawartych związków małżeńskich z lat 1751–1776. Dodatkowo zawiera kalendarz świąt i niedziel ze statystyką komunikujących. Od 1771 roku wpisy dokonywano według ustalonego formularza. Ponadto księga zawiera rękopiśmienny indeks zmarłych oraz maszynopis indeksu ochrzczonych.

- Sygn. 179, wpisy dotyczące chrztów, zgonów i zawartych związków małżeńskich z lat 1798–1809, w tym zapowiedzi z lat 1804–1806, 1809. Zamieszczono również indeks nazwisk panieńskich mężatek.

- Sygn. 180, wpisy dotyczące chrztów, zgonów i zawartych związków małżeńskich z lat 1776–1796. Zawiera również spis komunikujących.

- Sygn. 181, wpisy dotyczące zawartych związków małżeńskich z lat 1796–1813. Dodatkowo zawiera wycinek z *Königsberger Zeitung* z 1881 roku, dotyczący wojny siedmioletniej. W księdze tej po raz pierwszy pojawiła się również nazwa parafii St. Marien Gemeinde.

- Sygn. 182, wpisy dotyczące chrztów i zgonów z lat 1810–1816. Zawiera również indeks ochrzczonych sporządzony przez zakrystiana Mahlowa w 1892 roku.

- Sygn. 183, wpisy dotyczące chrztów i zgonów z lat 1814–1823. Księga zawiera również rękopiśmienny indeks ochrzczonych z lat 1814–1823 sporządzony przez Mahlowa oraz indeks maszynowy zmarłych z lat 1814–1818. Na stronie 81 widnieje dobrze zachowana pieczęć obcej parafii.

- Sygn. 184, wpisy dotyczące chrztów, zgonów i zawartych związków małżeńskich z lat 1891–1899, sporządzone na typowym formularzu, który był wówczas stosowany.

- Sygn. 185, wpisy dotyczące chrztów, zgonów i zawartych związków małżeńskich z lat 1898–1912.

- Sygn. 186, wpisy dotyczące zgonów, komunikujących i zawartych związków małżeńskich z lat 1796–1813. Dodatkowo zawiera indeks zmarłych, również odnoszący się do ksiąg wcześniejszych. Indeks ten sporządzony jest piśmem kaligraficznym.

- Sygn. 187, wpisy dotyczące zgonów i zawartych związków małżeńskich z lat 1814–1827. Zawiera również indeks nazwisk osób zawierających związki małżeńskie, sporządzony przez Mahlowa w 1891 roku oraz indeks maszynowy osób zmarłych w latach 1817–1827.

Kolejne materiały znajdują się w zespołach archiwalnych administracji XIX i XX wieku. Dwa poszyty zespołu Naczelnego Prezydium Prowincji Pomorskiej w Szczecinie sygn. 2088 oraz 2128 dotyczą projektu linii kolejowej Angermünde – Schwedt – Chojna – Pyrzyce – Stargard Szczeciński w latach 1863–1871. Ostatecznie powstała linia kolejowa na podobnej trasie, ale z pominięciem Chojny. Kolejny poszyt dotyczy również projektu linii kolejowej na trasie Myślibórz - Chojna w latach 1905–1913, która również nie doszła do skutku.

W zespole Niemiecki Związek Pracowników Gazowni i Wodociągów możemy odnaleźć dwie jednostki aktowe, które dotyczą Chojny, a mianowicie sygn. 11 i 12. Zawierają one informacje dotyczące geologicznych danych statystycznych, przekroje oraz profile gleby terenu powiatu chojeńskiego (sygn. 12). W aktach tych odnajdujemy mapę topograficzną (Meßtischblatt) w skali 1:25 000 (sygn. 11) terenu powiatu chojeńskiego z 1938 roku. Zachowały się ponadto profile odwiertów oraz nazwy firm, które te odwierty przeprowadziły.

W zespole Urząd Katastralny w Chojnie znajduje się jedna mapa składająca się z czterech sekcji (światłokopia), wykonanych w skali 1:4000.

Na zakończenie wspomnieć należy o dwóch mapach w Zbiorze Kartograficznym Archiwum Państwowego w Szczecinie (65/46 sygn. 9 i sygn. 630). Powstały one w 1946 roku. Pierwsza z nich prezentuje teren powiatu chojeńskiego pod względem zniszczeń wojennych, druga z kolei to mapa pogładowa podziału administracyjno-katastralnego tego powiatu.